

CONDICIONS PER A LA CONSOLIDACIÓ DE LA PAU A COSTA D'IVORI

RELATORIA DEL SEMINARI
ABIDJAN, SETEMBRE 2010

DOCUMENTS 04/2010

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

CONDICIONS PER A LA CONSOLIDACIÓ DE LA PAU A COSTA D'IVORI

RELATORIA DEL SEMINARI
ABIDJAN, SETEMBRE 2010

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

© 2011 Institut Català Internacional per la Pau
Gran Via de les Corts Catalanes 658, baixos · 08010 Barcelona
T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80
icip@gencat.cat | www.icip.cat

Aquesta relatoria correspon al seminari internacional “Conditions pour la consolidation de la Paix en Côte d’Ivoire” co-organitzat per l’Institut Català Internacional per la Pau, el Centre de Recherche et Action pour la Paix (CERAP), l’Université de Bouaké, i la missió del PNUD a Costa d’Ivori, que es va realitzar a Abidjan entre el 27 i el 29 de setembre de 2010.

Relators

Aquesta relatoria ha estat realitzada per l’Albert Caramés i el Didier Sémien.

Maquetació

Fundació Tam-Tam

ISSN

2013-9969

Tots els drets reservats

SUMARI

INTRODUCCIÓ Rafael Grasa	5
1. CONDICIONS PER A LA CONSOLIDACIÓ DE LA PAU: DEL MANTENIMENT DE LA PAU A LA CONSTRUCCIÓ DE PAU	7
COMPARACIÓ DEL PROCÉS DE SORTIDA DE CRISI A COSTA D'IVORI, A LIBÈRIA, A SIERRA LEONA I A ANGOLA	8
LA REFORMA DEL SECTOR DE LA SEGURETAT A COSTA D'IVORI	8
2. EL PROBLEMA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA	9
LA QÜESTIÓ DE LA PROPIETAT DE LA TERRA AL MEDI RURAL	9
LA POLÍTICA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA DE L'ESTAT DE COSTA D'IVORI	10
LES ACCIONS PÚBLIQUES DAVANT LA PROBLEMÀTICA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA A COSTA D'IVORI	11
3. NACIONALITAT I CIUTADANIA IVORIANA	12
ELS USOS POLÍTICS DE LA NACIONALITAT I ELS SEUS RISCS PER LA SOCIETAT IVORIANA	12
LA NACIONALITAT IVORIANA: TENSIONS ENTRE ELS ASPECTES SOCIOLÒGICS I JURÍDICS	13
NACIONALITAT: ENTRE CULTURA I DRETS A COSTA D'IVORI	13
4. LA REORGANITZACIÓ DE L'ESTAT	15
LA GOVERNANÇA LOCAL A LA ZONA CNO: EXPERIÈNCIA I IMPLICACIONS D'UNA DOBLE TUTELA ADMINISTRATIVA	15
LA IMPLEMENTACIÓ DEL DSRP I ELS RECURSOS PPTE: OPORTUNITATS PER LA RECONSTRUCCIÓ DE LA ZONA CNO I LA REORGANITZACIÓ DE L'ESTAT	16
5. ELS JOVES EN SITUACIÓ DE RISC I L'ORDRE POLÍTIC	17
LES MILLORS PRÀCTIQUES DE REINSERCIÓ DE JOVES A COSTA D'IVORI	17
COSTA D'IVORI EN FRONT DE L'EXIGÈNCIA DE REINSERCIÓ DELS JOVES COM A FACTOR D'ESTABILITAT SOCIAL I ECONÒMICA: LA NECESSITAT D'UNA PERSPECTIVA GLOBAL I INTEGRADA	18
LA REINTEGRACIÓ SOCIOECONÒMICA DELS EX-COMBATENTS DE LES FORCES NOUVELLES (FN)	18
6. CONCLUSIONS	20
ANNEX. PROGRAMA DEL SEMINARI	22

INTRODUCCIÓ

RAFAEL GRASA

President de l'ICIP

Com a president d'una nova institució que vol treballar en terra ivoriana, voldria començar recordant aquestes paraules entendridores pertanyents al vostre himne nacional: “Et saludo, oh terra d'esperança; país de l'hospitalitat”. A continuació, crec que per cortesia i correcció... el millor serà que em presenti. L'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) és un centre que va ser creat l'any 2007. El seu objectiu és promoure la cultura de pau a Catalunya, així com facilitar, arreu del món, la resolució pacífica i la transformació dels conflictes, i aconseguir que Catalunya tingui un paper actiu com agent de pau. Així doncs, el Parlament de Catalunya va aprovar la creació de l'ICIP el desembre de 2007. Es tracta d'un organisme públic, però autònom, independent respecte al Govern català i també respecte a la societat civil; una institució nascuda de la gran força dels moviments socials, símbol de la força de la societat civil a casa nostra. L'activitat de l'ICIP s'articula al voltant de tres eixos principals: la promoció de programes de recerca i d'acords amb les institucions públiques i privades; el foment de la formació sobre pau i la difusió de la recerca i dels coneixements més destacats, tant teòrics com pràctics; i el treball sobre el terreny per la consolidació de la pau i la prevenció de conflictes.

Pel que fa al tercer eix, l'ICIP considera, en efecte, que Costa d'Ivori es troba, actualment, en un context clau pel que fa a la consolidació de la pau i a la prevenció de la violència. A dia d'avui, el procés electoral, amb la segona volta de les presidencials prevista per d'aquí a dues setmanes, concentra tots els esforços en favor de la sortida de la crisi i el restabliment de la pau al país.

Aquestes tensions suggereixen que els actors principals no han de buscar només les solucions d'aquesta crisi política a Costa d'Ivori en els elements principals que figuren en l'acord de pau d'Ouagadougou, sinó també en les causes estructurals que, ja en els anys 90, van desencadenar aquesta situació. Els conflictes per la propietat de la terra, per exemple, sobretot a l'oest del país, van aparèixer progressivament com a prolongació dels efectes del desequilibri polític, econòmic i social que van esclatar des de finals dels anys 70 i durant els programes d'ajustament estructural dels anys 90. Paral·lelament a aquesta constatació, les dinàmiques de recomposició de les relacions identitàries entre autòctons i al·lògens, especialment a les zones CNO (Centre, Nord i Oest del país), són aspectes que cal tenir en compte.

Les reflexions i les accions en favor de la restauració de l'autoritat de l'Estat de dret, la garantia de la independència de la justícia, l'educació i la sensibilització sobre el sentit de la nacionalitat i la ciutadania, així com la formació en participació comunitària són tot d'àmbits que no estan inscrits específicament en els acords de pau, però que són necessaris per aconseguir una pau sostenible i transparent. No obstant això, no podem oblidar la feina feta, pel que fa a la integració dels anomenats “joves en situació de risc” i de les dones,

així com a la promoció dels programes de reconstrucció i de desenvolupament post-conflicte. És per això que caldria dur a terme un anàlisi estructural i no només conjuntural.

Per totes aquestes raons, en col·laboració amb el Centre de Recherche et Action pour la Paix (CERAO), la Universitat de Bouaké i amb el suport del PNUD-Costa d'Ivori, l'ICIP ha decidit organitzar el seminari titulat "Condicions per a la consolidació de la pau a Costa d'Ivori". El seu objectiu ha consistit en definir les condicions necessàries per desenvolupar un procés de consolidació de la pau efectiva i sostenible a Costa d'Ivori. Creiem que el context preelectoral en el qual es troba el país constitueix un moment molt important pel que fa al procés de sortida de crisi. El valor afegit d'aquest seminari consistirà en enriquir la reflexió sobre aquestes qüestions, més aviat posposades a un calendari postelectoral. A llarg termini, aquest enriquiment hauria de contribuir a la transformació dels conflictes i a la millora de la situació de la seguretat humana al país. Pel que fa a les problemàtiques essencials per una pau sostenible, reflexionar sobre les necessitats estructurals ha de servir per vetllar intel·lectual i políticament sobre aspectes sovint oblidats, però que contribueixen a minar la societat i a endarrerir el procés de sortida de crisi.

Per detectar aquestes condicions, vam decidir constituir cinc panells. Un primer panell, més general, per parlar sobre la transició entre el manteniment i la consolidació de la pau, que ha de servir per assenyalar les línies de treball dels següents panells. Han intervingut, a cada panell, diversos actors: sobre una base acadèmica, han participat en el debat: acadèmics, professionals i responsables en la presa de decisions nacionals. Per acabar, aquí en teniu el primer resultat: la relatoria.

L'ICIP no aspira, en cap cas, a interposar-se en el procés de sortida de crisi del vostre país, el seu objectiu és contribuir, en la mesura del possible, a aconseguir una pau sostenible a partir del debat sobre conceptes clau que han marcat la història de Costa d'Ivori.

Abans d'acabar, voldria donar les gràcies al CERAP i a la Universitat de Bouaké (per la seva tasca en el marc de la formació del Comitè Científic d'aquest seminari), a l'Ambaixada d'Espanya a Costa d'Ivori per la recepció i l'acollida, al PNUD-Costa d'Ivori, pel seu suport, i al Goethe Institut, per l'acollida de les nostres activitats. Esperem que aquestes col·laboracions no siguin només puntuals i que puguem continuar treballant conjuntament per la consolidació de la pau al vostre país. Finalment, no vull oblidar-me de donar les gràcies a tots els participants que, amb les seves diverses contribucions, han configurat aquestes dues jornades i mitja de treball.

Moltes gràcies!

1. CONDICIONS PER A LA CONSOLIDACIÓ DE LA PAU: DEL MANTENIMENT DE LA PAU A LA CONSTRUCCIÓ DE PAU

1

Quines lliçons s'han extret d'altres experiències de transició des d'un procés de manteniment de la pau cap a un procés de construcció de pau?

Quins elements estan en joc amb la sortida de crisi i la consolidació de la pau a Costa d'Ivori?

Quins ensenyaments en podem treure per Costa d'Ivori, en particular, i per una perspectiva més general de consolidació de la pau?

Quina importància cal donar a les eleccions? Quina és la jerarquia de prioritats i com han de ser coordinades?

En línies generals, es tracta d'extreure les lliçons de les sortides de crisi a l'Àfrica, i a d'altres llocs, així com d'identificar els principals elements que estan en joc amb la sortida de la crisi i la consolidació de la pau a Costa d'Ivori. Així doncs, a partir de les experiències de transició del manteniment de la pau cap a la consolidació de la pau en alguns llocs del món que han conegut conflictes armats, hauríem de ser capaços d'extreure'n lliçons aplicables a Costa d'Ivori. El conflicte a Costa d'Ivori s'inscriu en el context de la globalització i de l'emergència de noves guerres des de la fi de la guerra freda. Es tracta, sobretot, de guerres que tenen lloc en països en vies de desenvolupament on els bel·ligerants s'enfronten amb armes lleugeres i de poc calibre. Aquests conflictes tenen causes profundes que necessiten una anàlisi estructural i no conjuntural. Per tant, a llarg termini, caldria plantejar la consolidació de la pau a Costa d'Ivori des d'una perspectiva de transformació dels conflictes i des de la perspectiva de la seguretat humana o pau positiva. Això exigeix canvis en les relacions socials, així com una àmplia gamma d'activitats amb diversos actors (l'Estat i les comunitats de base) en diverses dimensions: política, estructural i social, tot considerant l'opinió i la possible intervenció de tots els actors susceptibles de tenir-hi implicació. És veritat que les col·laboracions externes poden ajudar a reconstruir el vincle social, però aquesta edificació de la pau només pot ser efectiva a partir de l'esforç dels mateixos ivorians, i de la seva pròpia cultura, tradició i història. En aquest sentit, és absolutament necessari conèixer les causes de l'esclat o del ressorgiment dels conflictes, les raons de l'absència d'iniciativa en aquest àmbit, així com també és necessari implementar, a mig termini, les dues estratègies actuals en la consolidació/construcció de la pau: l'estratègia polític-institucional i la de solidaritat local.

COMPARACIÓ DEL PROCÉS DE SORTIDA DE CRISI A COSTA D'IVORI, A LIBÈRIA, A SIERRA LEONA I A ANGOLA

A partir d'un estudi de cas sobre el continent africà, i des d'una perspectiva històrica, considerem, partint de les experiències d'Angola i de Libèria, que Costa d'Ivori pot extreure'n lliçons pel seu procés de consolidació de la pau. Efectivament, s'ha demostrat que l'organització d'eleccions no posa fi a tots els problemes que es troben a l'origen del conflicte o que han sorgit amb el conflicte. El paper que juguen les eleccions ha de ser replantejat partint del principi que aquestes constitueixen *un moment important* del procés de pau i *no la seva fi*. En la mesura en que hi ha societats on les eleccions han representat l'origen del ressorgiment de la violència, l'acció política que aspira a consolidar la pau ha de continuar després de les eleccions. En aquest sentit, cal que el procés de pau doni molt d'espai a la societat civil (institucions religioses, organitzacions internacionals governamentals o no governamentals no vinculades al govern) i a les iniciatives de l'Estat preocupat per la bona governança i l'estat de dret, tot vetllant pel benestar de la població. No obstant això, caldria evitar generalitzar les lliçons apreses d'altres processos de pau en altres llocs d'Àfrica. Al contrari, cal considerar aquestes experiències com realitats pròpies als processos que tenen lloc en contextos particulars, ja que els contextos, històrics, polítics, socials i culturals, són sempre particulars. Valdria més aprendre d'aquestes experiències i analitzar-les amb flexibilitat, tot adaptant-les al context nacional, per evitar caure en els mateixos errors.

LA REFORMA DEL SECTOR DE LA SEGURETAT A COSTA D'IVORI

La reforma viable del sector de la seguretat en el marc del DDR és un problema central en el procés de sortida de crisi a Costa d'Ivori. En efecte, vistos el mal funcionament i la informalització dels òrgans de defensa i de seguretat, hi ha el risc que persisteixi la inseguretat. Tot i que el Centre de Commandement Intégré (CCI) que simbolitza la primera etapa cap a la unificació de l'exèrcit i els Acords Polítics d'Ouagougou (APO) permetin la inclusió de 5000 soldats de les Forces Armées des Forces Nouvelles (FAFN) a l'exèrcit, constatem que aquest exèrcit no té valor jurídic, en la mesura en que no serà ni definitiu ni efectiu fins després de les eleccions. De manera més fonamental, tot i que a Costa d'Ivori no s'hagin enfonsat els instruments de poder repressiu de l'Estat: policia, gendarmeria i exèrcit funcionen i es mantenen— és imperatiu que s'implementi una estratègica de Reforma del Sector de la Seguretat (RSS) fiable que integri la republicanització dels esperits, així com una professionalització i una responsabilització de les forces de defensa i de seguretat, els principals membres de les quals no són, necessàriament, reclutats en base als seus mèrits. Aquesta iniciativa, tot i que corre el perill d'anar en contra dels costums dels soldats i de ser interpretada com una intervenció en la sobirania de l'estat, és necessària.

2. EL PROBLEMA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA

2

Quines són les arrels del conflicte?

Quin lloc ocupen els recursos naturals en la crisi ivoriana? Quins elements jurídics hi intervenen?

Es tracta d'un aspecte instrumentalitzat políticament?

Quins riscos, a curt, mitjà i llarg termini, fa córrer la mala gestió dels problemes de la propietat de la terra a la societat ivoriana?

Quins mecanismes de resolució cal preconitzar?

Des del segon panell del seminari, l'anàlisi de les causes estructurals del conflicte ivorià ha esdevingut un aspecte central. El debat sobre el conflicte de la propietat de la terra ha estat el primer tema tractat: la necessitat de trobar les arrels del conflicte, el lloc que hi ocupen els recursos naturals, els elements jurídics que hi intervenen, els riscos derivats de la mala gestió dels problemes de la propietat de la terra a curt, mitjà i llarg termini per la societat ivoriana i els mecanismes de resolució que cal preconitzar. Per analitzar-los, els tres panelistes han parlat partint de les perspectives sociològica i jurídica i presentant les accions de l'administració, respectivament.

LA QÜESTIÓ DE LA PROPIETAT DE LA TERRA AL MEDI RURAL

Al ser abordada des d'una perspectiva innovadora, la de la consolidació de la pau, l'anàlisi de la qüestió de la propietat de la terra rural a Costa d'Ivori ha permès abordar tant els antics com els nous elements que estan en joc pel que fa a la concepció tradicional de la terra i al context identitari i social. Cal recordar que a Costa d'Ivori, un país agrícola, la terra és un element essencial que posa en joc factors polítics, econòmics i socials. Per tant, el seu control és font de conflictes. Diversos factors d'ordre històric, cultural i econòmic es troben a l'origen d'aquesta situació: la natura de l'Estat, la valoració del país, l'eslògan del president Félix Houphouët-Boigny ("La terra pertany a aquell que li dóna valor"), la immigració massiva, etc. Així doncs, la manera d'accedir a la terra està molt marcada pels diferents canvis que ha viscut la societat ivoriana. La primera ruptura en la manera d'accedir a la terra ha estat el pas de la donació a la venda. Per això, el pas progressiu de la propietat col·lectiva de la terra a una apropiació individual està marcat per una competència cada vegada més forta entre els diversos actors de l'arena socio-territorial local. En aquest context, la terra s'ha situat, durant els úl-

tims anys, al cor de nombrosos conflictes en els que estan implicats diversos actors. Aquests conflictes són factors de reestructuració de la zona rural i participen en la transformació de les relacions entre l'Estat i les comunitats, però sobretot, entre les comunitats entre elles (estrangers-autòctons; estrangers-al·lògens, etc.).

Com a conseqüència, es posen en pràctica estratègies per l'apropiació o ocupació d'espais. La llei de 1998 sobre la terra, que havia de donar resposta als diversos conflictes, no pot resoldre tots els problemes relatius a l'àmbit de la propietat de la terra rural. De fet, partint de la base que la llei sobre l'àmbit de la propietat de la terra rural exclou els "estrangers" de la propietat privada, els autòctons han tingut una percepció molt àmplia d'aquesta noció exacerbada per part dels homes polítics i dels dirigents. A més, el marc de la seva implementació, el Programme National de Sécurisation du Foncier Rural (PNSFR), no cobreix tots els aspectes, sobretot pel que fa a la qüestió de l'hàbitat en medi rural. En qualsevol cas, la constatació general que es desprèn de l'anàlisi de l'arena socio-territorial ivoriana és que tot es teixeix i desteixeix al voltant de l'arbre, marcador social de l'espai. La major part dels conflictes constatats han cristal·litzat al voltant de l'accés a la propietat terra pels cultius perennes o de la negociació dels drets adquirits anteriorment sobre terres destinades a aquests cultius.

LA POLÍTICA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA DE L'ESTAT DE COSTA D'IVORI

El problema de la propietat de la terra rural a Costa d'Ivori és el resultat del mal funcionament profund dels subsistemes social, econòmic, polític i cultural, que ha desembocat en una situació de crisi. La terra apareix com un espai on entren en joc elements socials, polítics i econòmics, i el control de la qual és font de conflictes. La importància de la terra ha portat l'Estat a apropiarse de gairebé la totalitat de la propietat de la terra rural. La qual cosa, naturalment, posarà en dubte els valors del sistema tradicional, amb el seu corollari de dinàmica conflictual. Això es veu a diversos nivells: entre autòctons, per la usurpació de les propietats; entre immigrants i autòctons: l'arribada d'estrangers crea problemes de cohabitació i d'altres problemes connexos (rebuig de sotmetre's als costums locals i repatriació dels ingressos, etc.), difícilment acceptats per part dels autòctons. D'altra banda, hi ha conflictes entre l'Estat i les poblacions locals des de l'època colonial, i el dret constitueix l'instrument privilegiat de cara a afavorir el canvi. Com a conseqüència d'això, hi ha un rebuig absolut de les institucions tradicionals.

L'Estat no ha dut a terme, fins ara, cap mena de reforma i el conflicte per la propietat de la terra constitueix una amenaça per la seguretat pública, pel seu caràcter ètnic i polític. La llei n°98-750 del 23 de desembre de 1998, sobre el codi de la propietat de la terra rural de la República de Costa d'Ivori, únic marc legislatiu existent per regular sosteniblement els litigis que tenen per objecte l'àmbit de la propietat de la terra rural, intervé en un context històric, jurídic i social molt tèrbol i confús, marcat per l'ambigüitat; que es debat entre el dret modern i el dret tradicional. En qualsevol cas, la llei sobre la propietat terra rural no només és origen de conflictes entre comunitats, sinó també entre l'Estat i les comunitats, a la vegada que és font de conflictes entre el dret positiu i el dret tradicional.

LES ACCIONS PÚBLIQUES DAVANT LA PROBLEMÀTICA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA A COSTA D'IVORI

S'han dut a terme accions públiques per afrontar el problema de la propietat de la terra: la llei de la propietat de la terra i d'altres decrets que fixen l'organització, l'atribució de la terra, les modalitats d'aplicació i el procediment de consolidació dels drets. Per l'aplicació de la llei n°98-750 del 23 de desembre de 1998, s'ha establert, fins i tot, el PNSFR per tal de buscar una resolució sostenible per la qüestió de la propietat de la terra.

3. NACIONALITAT I CIUTADANIA IVORIANA

Què vol dir ser ivorià?

Quins són els criteris que ho determinen?

Quines són les fonts de conflictes entre autòctons i al·lògens?

Com afrontar-les?

Fins a quin punt aquesta crisi sociopolítica afecta les relacions intercomunitàries?

Relacionat amb la qüestió precedent, el de la nacionalitat i la ciutadania ivoriana constitueix un tema de plena actualitat, i és, des d'aquest punt de vista, legítim i pertinent analitzar-lo. L'anàlisi d'aquest tema tenia per objectiu suscitar la reflexió sobre les condicions i els criteris d'adquisició de la nacionalitat, les arrels dels conflictes entre autòctons i al·lògens, per veure, d'aquesta manera, fins a quin punt aquesta crisi sociopolítica afecta les relacions intercomunitàries. Aquest panell ha volgut analitzar el significat del "ser ivorià" i els seus criteris, l'arrel dels conflictes entre autòctons i al·lògens i fins a quin punt aquesta crisi sociopolítica està afectant les relacions intercomunitàries.

ELS USOS POLÍTICS DE LA NACIONALITAT I ELS SEUS RISCS PER LA SOCIETAT IVORIANA

Des d'un punt de vista socio-històric, la nació és un fenomen social històric construït pels grups socials. La nacionalitat a Costa d'Ivori, país amb una taxa elevada d'immigrants a la seva població (26%), va esdevenir problemàtica des dels anys 1990, amb un punt culminant el 2002. Es troba a l'origen de la crisi identitària que va deteriorar l'equilibri i l'estabilitat de Costa d'Ivori. Aquesta situació és el resultat de la història de la natura de l'Estat, de la immigració, però també del context de conjuntura política, econòmica i securitària.

Més enllà de la seva dimensió social i administrativa, van ser els usos polítics de la nacionalitat des de la mort del president Houphouët-Boigny els que van portar a la fractura social interna i el qüestionament de la ciutadania a Costa d'Ivori: l'intent d'esquivar un procés legal complex d'adquisició de la nacionalitat controlat per un partit Estat; els usos de la política pública de l'estranger (permís de residència, estigmatització dels estrangers); els usos de la nacionalitat a l'estil de gestió política..., la qual cosa va contribu-

ir a instrumentalitzar la nacionalitat sobre la base de referents identitaris que es troben a l'origen de la fractura social interna i al qüestionament de la ciutadania. Malgrat els esforços fets per posar-hi remei, els compromisos polítics (Llei 61-415, abrogats per la Llei 72-852 i l'Acord Polític d'Ouagadougou) segueixen sent insuficients. La qüestió de la nacionalitat és utilitzada per part de diversos líders polítics ivorians i en la gestió de la problemàtica de la terra. Per això, en el marc de la consolidació de la pau, cal aclarir la percepció de la nacionalitat per part dels ivorians. De fet, el que entra en joc, amb la problemàtica de la identitat nacional, són les relacions de poder, ja que, darrere els objectius declarats dels diversos partits polítics, sempre hi ha en joc el poder. La qual cosa anihila, evidentment, les polítiques sobre la nacionalitat.

LA NACIONALITAT IVORIANA: TENSIONS ENTRE ELS ASPECTES SOCIOLÒGICS I JURÍDICS

La qüestió de la nacionalitat continua ocupant la primera plana de l'actualitat jurídica i de la política nacional i internacional. Aquesta situació ha provocat el deteriorament de l'equilibri i l'estabilitat de Costa d'Ivori, i ve determinada per l'accés de l'Estat a la independència, així com pels moviments migratoris, cada vegada més densos, conjugats amb noves situacions (conjuntures econòmiques, increment de les polítiques securitàries, etc.). Es troba a l'origen de les crisis identitàries que, malauradament, són exacerbades pels conflictes armats. D'inspiració francesa, el codi de la nacionalitat ivoriana es va preocupar molt poc per les obligacions sociològiques en la determinació del seu règim jurídic. Fins i tot la modalitat *d'adquisició de la nacionalitat per declaració*, que li conferia l'estatut de llei oberta, no va permetre reabsorbir les qüestions securitàries afavorides per un flux migratori en creixement perpetu. El costum dels ivorians d'identificar-se com a tals en funció del seu arrelament a la societat, sobre la base de consideracions espai-temporals, és sovint contestat per part d'altres capes socials prou inserides en la societat ivoriana, però sense cap altre lligam en un país anomenat "d'origen". La frustració d'aquesta franja de la població, que veu contestada la seva nacionalitat, representa sovint el punt de partida de crisis identitàries que acostumen a desembocar en conflictes violents. D'altra banda, el règim jurídic de la nacionalitat té una influència enorme sobre l'estat de les persones, tant a nivell intern com internacional. Aquesta situació sovint comporta diversos contenciosos que es manifesten en conflictes positius o negatius de nacionalitats, en la mesura en que les persones que veuen afectat el seu estatut, no tenen altra alternativa a part de buscar una solució positiva mitjançant la suma de les nacionalitats, o negativa, al no tenir cap pàtria (apàtrida). Les mateixes causes produeixen els mateixos efectes, i es previsible que "les rancúnies del passat es reactivin, en el context de sorgiment de noves crisis identitàries, provocant de nou la divisió".

NACIONALITAT: ENTRE CULTURA I DRETS A COSTA D'IVORI

La qüestió de la nacionalitat ivoriana segueix sent un element en joc de la lluita política a Costa d'Ivori. I la consciència col·lectiva es pregunta el següent: "qui és ivorià?". Per respondre-hi de manera jurídica, caldria que féssim referència al codi de la nacionalitat ivoriana que defineix els criteris d'adquisició de la nacionalitat. Però, a partir de les dades recollides sobre

el terreny durant un programa d'educació a la ciutadania i d'una enquesta duta a terme pel Centre de Recherche et d'Action pour la Paix en Côte d'Ivoire (CERAP) entre 2005 i 2009, queda clar que la resposta donada pel codi de família no apareix d'una manera tan consensuada. La nacionalitat ivoriana, tal i com la defineix la llei, pretén ser una supra-identitat col·lectiva que transcendeix els particularismes culturals de la societat ivoriana i estableix una igualtat de drets de tots els ciutadans davant la llei, siguin quins siguin els seus orígens. Però els discursos habituals que es desenvolupen a Costa d'Ivori sobre la nacionalitat s'alimenten dels referents identitaris de les comunitats ètniques. La nacionalitat ivoriana té, doncs, un significat múltiple, definit d'una banda per l'Estat de Costa d'Ivori segons els principis de la República, i de l'altra, pel sentit popular de la identitat, dominat per una visió nativista i etnocèntrica. Això es justifica, justament, per l'absència d'una promoció cívica, una vulgarització de les regles oficials sobre la nacionalitat que pugui afavorir l'apropiació d'un significat compartit.

4. LA REORGANITZACIÓ DE L'ESTAT

4

Com treballar per la restauració de l'autoritat de l'Estat i de l'Estat de dret?

Quines són les prioritats?

Com eradicar la corrupció i la impunitat?

Com establir la implementació del govern multi-nivells?

En el procés de consolidació de la pau, un dels majors reptes que cal afrontar és la reorganització de l'administració i la restauració de l'autoritat de l'Estat i de la instauració de l'Estat de dret. Per fer-ho, és necessària la implementació de tot un mecanisme.

El debat sobre la construcció de l'Estat en la consolidació de la pau ha tingut lloc en el tercer panell del seminari. Els objectius que es volien abordar eren: la discussió sobre com treballar per la restauració de l'autoritat de l'Estat de dret i com establir la implementació del govern multi-nivells.

LA GOVERNANÇA LOCAL A LA ZONA CNO: EXPERIÈNCIA I IMPLICACIONS D'UNA DOBLE TUTELA ADMINISTRATIVA

La instal·lació de la rebel·lió, després de setembre de 2002, a les zones del Centre, Nord i Oest (CNO) del país va inaugurar, en aquesta part de Costa d'Ivori, modalitats inèdites de governança. De fet, molt aviat, l'autoritat de l'Estat, assumida fins aleshores per l'administració descentralitzada i desconcentrada va ser sistemàticament desmantellada. Va ser substituïda per un sistema de comandament i d'administració del territori provinent de la subdivisió de l'espai urbà i camperol en "comandaments operacionals" i en "centres". Bàsicament, fundada sobre una jerarquia militar dependent de l'autoritat de Comandants de Zona (Com'zones), aquesta "governança rebel" va consistir, sobretot, en la instauració d'un "aparell de conquesta" destinat, entre altres coses, a organitzar la predació dels recursos econòmics i naturals.

No obstant això, al seu marge, i per suplir l'absència de l'Estat, es van dur a terme dinàmiques locals de governança inèdites. Orientades cap a la gestió dels conflictes locals, l'apropament comunitari o la facilitació de l'accés de les poblacions als equipaments socials de base, aquestes experiències locals de governança desenvolupades a les zones CNO plantegen, amb el retorn gradual de l'administració pública, la qüestió de la reconstrucció de la legi-

timitat de l'Estat en aquestes zones anteriorment assetjades. Al cap i a la fi, es fa evident la manca de confiança del poble en front de l'existència de diversos nivells de governances a les zones CNO.

LA IMPLEMENTACIÓ DEL DSRP I ELS RECURSOS PPTE: OPORTUNITATS PER LA RECONSTRUCCIÓ DE LA ZONA CNO I LA REORGANITZACIÓ DE L'ESTAT

No pot haver-hi pau sense Estat. I la reorganització de l'administració és una de les condicions de la pau. Ja que l'Estat té el monopoli de la repressió física legítima mitjançant les institucions a través dels poders executiu, legislatiu i judicial. Està investit de diverses missions, com ara, el desenvolupament del país, el benestar de les poblacions i la llibertat de les poblacions. Hi ha oportunitats per la reconstrucció de la zona CNO i la reorganització de l'Estat. Es tracta, sobretot, del Document Estratègic de Reducció de la Pobresa (DSRP, a les seves sigles en francès) i dels recursos per els Països Pobres Molt Endeutats (PPTE, a les seves sigles en francès). El DSRP és el marc de coherència de les intervencions de l'Estat i de la comunitat internacional. Aporta una resposta col·lectiva consensual i mesurable a les preocupacions de les poblacions, en la mesura en que la seva elaboració ha necessitat concertacions regionals i enquestes de nivell de vida (el 2008). En aquest sentit, el Document Estratègic de Reducció de la Pobresa DRSP, disposa totes les accions de l'Estat durant el període que va des de 2009 a 2013 amb l'objectiu de reduir la pobresa.

El PPTE aspira a mobilitzar recursos per alleujar el deute. Considerant que la iniciativa acaba l'1 de Setembre de 2011, hi haurà, per tant, una reducció substancial del deute; entre 6 i 7 miliards sota condició de comprometre's a invertir els seus recursos en el territori, en el marc del DSRP. El DSRP i la iniciativa PPTE estan, doncs, lligats, i aspiren al benestar de les poblacions. Per una millor implementació del document estratègic, cal un domini complet de l'Estat. És en aquest sentit en que s'inscriu el retorn del 97% dels funcionaris i agents de l'Estat, el restabliment de la seguretat a la zona CNO, el retorn dels desplaçats i la reconstrucció de la zona CNO. Es constituïran grups consultius de finançadors, així com una estratègia de comunicació sobre el DSRP pel seguiment de la implementació del DSRP.

5. ELS JOVES EN SITUACIÓ DE RISC I L'ORDRE POLÍTIC

5

Quin futur espera als joves en situació de risc?

Com solucionar aquest desajustament estructural a la societat ivoriana?

Quines solucions s'ofereixen?

Quines són les millors pràctiques?

Els joves entre 15 i 24 anys representen el 20% de la població africana, és a dir, 200 milions de persones. Són, doncs, sinònim de potencial, però també font d'inquietud si no es gestionen bé. Sense un marc jurídic que els defineixi clarament i que defensi els seus interessos, la franja d'edat dels joves que representa la transició de la infància a l'edat adulta, és difícil en sí mateixa en un món en ràpida transformació, especialment pels països africans que fan front a condicions de vida precàries a causa d'una taxa de pobresa elevada i de la falta d'oportunitats per realitzar-se social i econòmicament. Més concretament, el debat s'ha focalitzat en veure quin futur pot tenir aquest grup, com solucionar aquest desajustament estructural a la societat ivoriana, quines solucions s'ofereixen, i quines són les millors pràctiques.

LES MILLORS PRÀCTIQUES DE REINSECCIÓ DE JOVES A COSTA D'IVORI

Cap país escapa a la problemàtica de la reinserció dels joves, i la seva inserció professional constitueix un repte permanent. Aquesta realitat es veu més accentuada als països africans que han de fer front a una triple dinàmica problemàtica: condicions de vida precàries a causa d'una taxa de pobresa elevada; una mala o no-educació accentuada; i una manca d'oportunitats per realitzar-se social i econòmicament. A Costa d'Ivori, un país que surt progressivament d'una llarga crisi, hi ha aproximadament 3 milions de joves considerats "en situació de risc", que han de fer front a un context difícil marcat per l'atur, una educació insuficient, la incertesa i la precarietat, la qual cosa planteja el problema de la inserció i de la reinserció d'aquest grup sensible, tant en l'àmbit rural com en les zones urbanes. No obstant això, a causa d'una forta politització i d'una polarització de les masses, des de la crisi de 2002, la joventut ivoriana ha desenvolupat un ultranacionalisme com a afirmació social a través de la "joventut patriòtica" que s'alça contra el "neocolonialisme" i s'erigeix contra "l'agressió" de Costa d'Ivori. Per intentar trobar una solució pel risc dels joves, és necessària una política nacional coherent i una perspectiva integrada i adaptada a les necessitats d'aquest grup.

COSTA D'IVORI EN FRONT DE L'EXIGÈNCIA DE REINSERCIÓ DELS JOVES COM A FACTOR D'ESTABILITAT SOCIAL I ECONÒMICA: LA NECESSITAT D'UNA PERSPECTIVA GLOBAL I INTEGRADA

Hi ha diversos motius que permeten explicar la formació d'aquestes estructures patriòtiques i les aspiracions professionals del moviment dels Joves Patriotes (JP). En les arengues nacionalistes i anticolonialistes dels “joves patriotes”, més que no pas un *somni de democràcia “autèntic”, una voluntat ferma de redefinir les relacions entre França i Costa d'Ivori sobre unes altres bases o una presa de consciència del fet nacional, caldria veure el seu nacionalisme i anticolonialisme com el signe de revolta d'una generació –“sacrificada”, desposseïda, desproveïda de tota esperança d'accedir a l'estatut de les generacions precedents– que reivindica una promoció social més tranquil·litzadora. Això es dedueix de les estratègies ordinàries de participació política i econòmica desenvolupades per aquests “joves patriotes” des de 2002 i fins a 2009. Aquesta estratègia consisteix en organitzar-se, en teoria per defensar un Estat en situació de conflicte intern obert. Però a la pràctica, es tracta, sobretot, d'aconseguir poder per poder-lo exercir com a instrument de pressió a l'Estat per obtenir les seves reivindicacions d'ascensió social.*

LA REINTEGRACIÓ SOCIOECONÒMICA DELS EX-COMBATENTS DE LES FORCES NOUVELLES (FN)

Els ex-combatents mobilitzats, o més comunament anomenats els “démos” constitueixen una nova identitat social que apareix progressivament en les principals localitats de l'ex-zona CNO al ritme del procés del DDR. Aquest antics combatents (homes i dones) que han escollit tornar a la vida civil, per diverses raons, apareixen en el context social post-conflicte després de la ruptura del llaç social i orgànic que els lligava a l'organització rebel, des de fa molts anys. Tot i que, aparentment, no se'ls va fer cap promesa quan es van allistar, els joves ex-combatents de la rebel·lió reclamen primes, i alguns d'ells són reticents als projectes de reinserció que se'ls proposen per tal de reinserir-los a la vida civil. En front del perill que representen aquests joves esdevinguts “joves en situació de risc”, les respostes aportades, tant a nivell institucional com polític, sobretot a través de les accions del Programme National de Réinsertion et Réhabilitation Communautaire (PNRRC) i del Programa de Service Civique National (PSCN), el suport del PNUD, de l'ONUCCI o de la GTZ, així com les inversions d'altres col·laboradors pel desenvolupament implicats en el procés de sortida de crisi, semblen topar-se amb la reticència dels joves en qüestió. Les manifestacions violentes i esporàdiques de contestació, promogudes pels “démos”, com a conseqüència d'aquesta ruptura del llaç, van atreure l'atenció dels seus antics patrons i dels responsables dels programes de reinserció. En aquest nou context social, en què la pacificació s'ha imposat més per raons polítiques, mentre que el retorn a la vida civil dels ex-combatents roman en la incertesa, cal assenyalar que la prolongació de les trajectòries vitals dels combatents desmobilitzats al final de la guerra està, en efecte, fortament influenciada per les propostes dels programes de reintegració socioeconòmica, però les lògiques d'allunyament poden presentar-se sota quatre formes diferents: sentiment de deure acomplert, esgotament per la durada de la crisi, voluntat de passar a una altra cosa, desqualificació per límit d'edat. I els retrets fets al procés de reinte-

gració socioeconòmica: llarga espera pels projectes, adhesió a projectes de reinserció que no responen a la seva elecció, no gaire ben remunerats, existència de corrupció, i projectes presentats des de dues òptiques diferents, la del discurs dels polítics posterior a les negociacions i als acords, i la del discurs dels tècnics de les estructures executives, que tenen en compte la disponibilitat financera i la capacitat tècnica d'implementar els projectes

En definitiva, es presenta com el procés que segueix a la desmobilització, i que té com a objectiu la inserció de l'ex-combatent, a través de l'acompanyament cap a un sector de la vida social o econòmica de la seva elecció. En front dels reptes de la reintegració dels ex-combatents de les FAFN, es dedueix que les polítiques de reinserció no tenen prou en compte el factor humà, sobretot pel que fa a les percepcions i a les expectatives dels desmobilitzats.

Tenint en compte la dificultat que suposa definir aquesta franja d'edat ("la infància retardada" segons el cantant Billy Billy), així com la fragilitat de la seva situació (nivell precari), la dificultat en l'accés a l'educació i la manca d'oportunitats (taxa d'atur, qüestions materials), es fa difícil encaminar als joves. Per aquesta raó, són vulnerables als discursos polítics. En qualsevol cas, es pot constatar la contradicció existent entre els somnis de reinserció de la joventut i el balanç insuficient dels diversos processos destinats a aquest fi. És necessari desenvolupar una perspectiva integrada, inscrita en les necessitats del present, i cal donar importància a l'educació.

6. CONCLUSIONS

Al final d'aquest seminari, s'han proposat **recomanacions** per la consolidació de la pau efectiva a Costa d'Ivori:

- Instaurar una cultura de debat, de reflexió però, sobretot, de l'ètica, que es tradueixi en accions de transformació del conflicte, tot implicant els recursos intel·lectuals, els centres universitaris, els religiosos...;
- Abordar les causes reals del conflicte per passar del conflicte al període post-conflicte i de la crisi al període post-crisi;
- Aspirar a la transformació del conflicte en el procés de consolidació, tot atacant les causes estructurals del conflicte, tenint com a perspectiva a llarg termini l'apropiació local de la iniciativa;
- Treballar per una major ètica en els comportaments i per una major justícia redistributiva a nivell social;
- Ser flexibles a l'hora d'aplicar les lliçons apreses dels processos de sortida de crisi d'altres experiències, amb les adaptacions i modificacions que siguin necessàries;
- Tenir en compte els actors implicats i les seves característiques: reforç de la societat civil, debat sobre la cultura estatal existent, confirmació del rol de les autoritats tradicionals i dels seus mecanismes de resolució de conflictes;
- Introducció de l'ètica i dels valors a l'interior de l'exèrcit, per tal de fer-ne un exèrcit modèlic;
- Responsabilitzar el soldat i sensibilitzar-lo èticament, a través del reforç de la protecció civil: convertir o reinserir els soldats a l'ofici de bombers, ja sigui a través del servei públic o privat;
- Tenir en compte la dimensió de gènere en la consolidació de la pau i l'assistència a les víctimes de la guerra;
- Posar l'accent sobre la justícia de transició;
- Crear i reforçar les infraestructures per l'educació;
- Implementar un sistema de decisió consensual (organització d'actors locals per la recerca de solucions, cas per cas);

- Implementar una regulació eficaç i sostenible que tingui en compte les realitats socials, tant pel que fa a la propietat de la terra com pel que fa a la nacionalitat i la ciutadania;
- Sensibilitzar les poblacions per una bona comprensió de les lleis sobre la propietat de la terra rural;
- Buscar solucions als problemes de la propietat de la terra rural tot relacionant-los amb la qüestió de la nacionalitat i de la ciutadania;
- Sensibilitzar les poblacions sobre els criteris d'adquisició de la nacionalitat i de la ciutadania tot fent-ne la distinció;
- Evitar la instrumentalització de la nacionalitat i de la identitat en la construcció de la nació;
- Naturalitzar, com a últim recurs, tots els estrangers que ho desitgin;
- Apropiar-se del model de desenvolupament del país;
- Debatre sobre una política nacional coherent de reinserció dels joves en situació de risc, a partir d'una perspectiva integrada i adaptada a les necessitats i basada en l'educació;
- Afavorir l'associació de les comunitats locals, per la renegociació de les regles sobre la propietat de la terra rural;
- Reforçar, per aconseguir-ho, la societat civil, confirmar el paper de les autoritats tradicionals i els seus mecanismes de resolució de conflictes, però també relativitzar la presència de la comunitat internacional;
- Establir un dret a la nacionalitat menys restrictiu que permeti assegurar una millor cohesió social i una ràpida integració de la població nacional;
- Reformar substancialment el dret de la nacionalitat, perquè tingui en compte les realitats de la successió de l'Estat, per tal d'atenuar les imperfeccions d'una legislació no adequada a les realitats socials o la seva instrumentalització;
- Promoure una visió més inclusiva de la nacionalitat per tal de fer de Costa d'Ivori un Estat de dret veritable;
- Repensar l'Estat, tot integrant els centres de decisió, com es va fer amb el Centre de Commandement Intégré (CCI) pel que fa a la qüestió securitària;
- Desmitificar les institucions internacionals i no abandonar-les en mans de la comunitat internacional;
- Elaborar una política nacional coherent i una perspectiva integrada i adaptada a les necessitats dels joves;
- Repensar els sistemes de Desarmament, Desmobilització i Reinserció (DDR) per intentar satisfer les promeses de cara als Joves Patriotes (Jeunes Patriotes).

ANNEX. PROGRAMA DEL SEMINARI

LUNDI 27 SEPTEMBRE 2010

INAUGURATION DU SÉMINAIRE

- **Cristina Díaz Fernández-Gil**, ambassadeur d'Espagne en Côte d'Ivoire
- **Rafael Grasa**, président de l'Institut Catalan International pour la Paix (ICIP)
- **Lazarre Poamé**, président de l'Université de Bouaké

PANEL 1. BESOINS POUR LA CONSOLIDATION DE LA PAIX : DU MAINTIEN DE LA PAIX À LA CONSTRUCTION DE LA PAIX

Président : **Martin M'Banda**, directeur de l'Unité Post-Crise du PNUD

Intervenants :

- « Leçons tirées dans la transition du maintien de la paix à consolidation de la paix pour transformer les conflits », par **Rafael Grasa**, président de l'Institut Catalan International pour la Paix (ICIP)
- « Comparaison de processus de sortie de crise en Côte d'Ivoire, au Libéria et en Sierra Leone », par **Kouassi Yao**, Chaire UNESCO pour la Paix (Université de Cocody-Abidjan).
- « Processus de consolidation de la paix en Côte d'Ivoire. Bilan et risques », par **Azoumana Ouattara**, Doyen de l'Unité de formation et de recherche (UFR), Université de Bouaké.

Commentateur : **Francis Akindès**, directeur de la Coopération et des Relations Internationales. Université de Bouaké.

MARDI 28 SEPTEMBRE 2010

PANEL 2. LE PROBLÈME FONCIER

Président : **Veit Vogel**, Chef de Mission Norwegian Refugee Council (NRC).

Intervenants :

- « Les conflits fonciers en milieu rural. Racines et risques sociaux et politiques à long terme », par **Pr Kouamé N'Guessan**. IES, Université de Cocody.
- « La dimension foncière du processus de pacification/ situation sur le terrain et nouvelles configurations », **Séraphin Nene**, Université de Bouaké.
- « Actions publiques face à la problématique foncière en Côte d'Ivoire » par **Koffi Ernest**, cabinet du Foncier Rural et Cadastre Rural.

Commentateur : **Simplice Affou Yapi**, Université de Bouaké

PANEL 3. LA CITOYENNETÉ IVOIRIENNE

Président : **Gianmarco Scuppa**, délégation de la Commission Européenne en Côte d'Ivoire

Intervenants :

- « Les usages politiques de la nationalité et ses risques pour la société ivoirienne », par **Dr Babo Alfred**, Université de Bouaké
- « La nationalité ivoirienne : tensions entre les aspects sociologiques et juridiques », par **Akpa Landry**, ONI.
- « La nationalité entre cultures et droit en Côte d'Ivoire », par **Koné Rodrigue**, directeur du LAPS, CERAP.

Commentateur : **Gnabeli Roch**, sociologue, directeur du Laboratoire de Sociologie Economique et d'Anthropologie des Appartenances Symbolique. Université de Cocody

MERCREDI 29 SEPTEMBRE 2010

PANEL 4. REDÉPLOIEMENT DE L'ÉTAT

Président : **Emmanuel Noubissie**, chargé des Opérations de la Banque Mondiale.

Possibles Intervenants :

- « Mise en œuvre du DSRP et ressources PPTTE: Opportunités pour la reconstruction de la zone CNO et le redéploiement de l'Etat? », par **Frank Digbe**, cabinet du Développement, Coordination du DSRP
- « La Gouvernance locale en zone CNO: Expérience et Implications d'une double tutelle administrative » par **Kouamé Severin**, Université de Bouaké

Commentateur : **Pr Auguste Aghi Bahi**, doyen de la Faculté des sciences de la communication, Université de Cocody Abidjan.

PANEL 5 : LES JEUNES À RISQUE ET L'ORDRE POLITIQUE

Président : **Francis Akindès**, directeur de la Coopération et des Relations Internationales. Université de Bouaké.

Intervenants :

- « Les meilleures pratiques de réinsertion de jeunes en Côte d'Ivoire » par **Ely Dieng**, PNUD Côte d'Ivoire.
- « Les « jeunes patriotes » face aux perspectives de sortie de crise » par **Koné Gnagadjomon**, Université de Bouaké.
- « Les anciens combattants des forces nouvelles face aux perspectives de sortie de crise » par **Fofana Moussa**, Université de Bouaké

Commentateur : **Yacouba Konaté**, professeur titulaire de philosophie à l'Université d'Abidjan-Cocody

Commentateur : **Abdoulaye Diomandé**, dit « Pasteur Gami », représentant des mouvements patriotiques.

CONCLUSIONS GÉNÉRALES

Rapporteurs : **Didier Semien**, CERAP; **Albert Caramés**, ICIP.

CLÔTURE DU SÉMINAIRE

- **Rafael Grasa**, président de l'Institut Catalan International pour la Paix (ICIP)
- **Denis Maugenest**, Directeur Général du CERAP.

**INTERNATIONAL
CATALAN
INSTITUTE**

FOR PEACE

GRAN VIA 658, BAIXOS · 08010 BARCELONA (SPAIN)
T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80
ICIP@GENCAT.CAT | WWW.ICIP.CAT